

van grote en kleine komaf

ONDERZOEKSGIDS VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE KASTEELBEWONERS IN HASPENGOUW

GINGELOM

ROMBOUT NIJSSEN

wek ons verleden

ERFgoed
HASPENGOUW

Erfgoed Haspengouw is een intergemeentelijk samenwerkingsverband tussen Bilzen, Borgloon, Gistel, Heers, Hoeselt, Nieuwerkerken, Riemst, Sint-Truiden, Tongeren en Voeren voor een dynamische cultureel erfgoedwerking in Haspengouw.

info@erfgoedhaspengouw.be

Abdij, Diesterstraat 1

3800 Sint-Truiden

011 70 18 30

erfgoedhaspengouw.be

I N H O U D

5

Voorwoord

7

Inleiding

9

Adressen van archiefdiensten,
bibliotheeken en andere instellingen

—

10

Gingelom

28

Jeuk

42

Niel-bij-Sint-Truiden

V O O R W O O R D

Beste lezer

Haspengouw is gekend voor zijn geurige bloesems en overladen fruitbomen. Maar ook het verleden van deze streek bevat een uitzonderlijke rijkdom. De tientallen kastelen die het landschap verrijken, vormen slechts één getuige daarvan. Naar deze kastelen werd reeds uitvoerig onderzoek verricht, waarbij het bouwhistorisch onderzoek vaak de meeste aandacht krijgt. Andere aspecten, zoals de bewoners en het leven op deze kastelen, bleven in vele gevallen onderbelicht. Wie woonde en werkte op deze kastelen? Hoe leefden deze mensen? Wat was de relatie van de kasteelbewoners met de dorpeelingen? Het zijn maar een paar vragen die in het verschenen onderzoek vaak niet aan bod komen en waarover de laatste letter zeker nog niet geschreven is.

Erfgoedcel Haspengouw, het Rijksarchief Hasselt en de VZW Limburgse Studies sloegen de handen in elkaar om op termijn een betere inzicht te krijgen in het leven op de Haspengouwse kastelen. Dit vormde het startschot voor het project **van grote en kleine komaf**, of het onderzoek naar de geschiedenis van de kasteelbewoners in Haspengouw.

De onderzoeksgidsen die in het kader van dit project worden gerealiseerd, moeten de geschied- en heemkundige, de geschiedenisstudent en elke andere geïnteresseerde stimuleren en een concrete basis bieden om zelf onderzoek te doen naar de geschiedenis van Haspengouwse kasteelbewoners.

5

Met deze overzichten op de bestaande literatuur, het beschikbare archief- en kaartmateriaal, de iconografische voorstellingen, nagelaten monumenten en – vooral – op de onontgonnen gebieden in het onderzoek naar de Haspengouwse kasteelbewoners, ben je aardig snel op weg om je eigen onderzoek aan te vatten.

Erfgoed Haspengouw wil het cultureel erfgoed van Haspengouw zo goed mogelijk in kaart brengen, bewaren en ontsluiten voor volgende generaties en hoopt dat deze publicatie hiertoe kan bijdragen. Wij bedanken allen die hun steentje hiertoe willen bijdragen van harte en wensen hen veel succes en voldoening met hun onderzoek.

PROJECTVERENIGING ERFGOED HASPENGOUW

I N L E I D I N G

Eén van de dingen die duidelijk werden bij het maken van de reeks onderzoeksgidsen voor de geschiedenis van de kasteelbewoners in Haspengouw is de betrekkelijkheid van het woord *kasteel*. Wat is een kasteel? Aan welke voorwaarden moet een woning voldoen om kasteel genoemd te worden? In Montenaken is er bijvoorbeeld het château Goyens en in Klein Vorsen het kasteel Roberti, die soms ‘kasteel’ genoemd worden en soms niet.

In deze onderzoeksgids wordt gefocust op de kastelen van Gingelom, Hasselbroek en Niel. Alle drie bieden zij nog mogelijkheden voor nieuw historisch onderzoek. De geschiedenis van de bewoners van het kasteel van Niel moet nog grotendeels geschreven worden. Voor de periode vanaf de Franse Tijd kan voor deze drie kastelen nieuw onderzoek verricht worden aan de hand van het archief van het hypotheekkantoor van Hasselt en aan de hand van de minuten van notariële akten.

Maar niet enkel de kasteelbezitters bieden mogelijkheden voor onderzoek. Kastelen worden immers over het algemeen niet alleen bewoond door hun bezitters, maar ook door hun personeel en door de uitbaters van de kasteelboerderij. Voor de periode vanaf 1848 geven de bevolkingsregisters een goed beeld van wie er in het kasteel gedomicilieerd was, wat hun leeftijd was, van waar die mensen afkomstig waren en wat hun familiebanden zijn.

In deze gids wordt per kasteel een kort overzicht gegeven van wat er tot op heden over gepubliceerd werd, van de archieven die gebruikt kunnen worden voor nieuw onderzoek, van de iconografie van het kasteel, van de landkaarten waarop het kasteel terug te vinden is en van de monumenten die de kasteelbewoners nog meer nagelaten hebben.

Het is mijn overtuiging dat iedereen die in Haspengouw met heemkunde bezig is, in staat is om zijn steentje bij te dragen aan onze kennis van de kasteelbewoners. Wie dat wil, kan zich wagen aan een omvattende geschiedenis van honderd jaar kasteelbewoners, of zelfs nog verder gaan. Maar het is ook mogelijk – en in veel gevallen aan te raden – om zich te beperken. De analyse van een huwelijkscontract van de zoon of de dochter van een kasteelheer in de zestiende of zeventiende eeuw bijvoorbeeld, biedt meer dan genoeg mogelijkheden om in te gaan op facetten van het familie-

vermogen en de regelingen om dat in stand te houden. Akten van delingen van erfenissen of verkoopakten uit de negentiende eeuw geven in veel gevallen een gedetailleerd beeld van de samenstelling van een kasteeldomein of van de rijkdom, van de maatschappelijke opgang en van het verval van bepaalde geslachten. Eén enkele verkoopaffiche van een kasteel of de herinneringen van mensen in het dorp die nog voor *het kasteel* gewerkt hebben, kunnen volstaan als uitgangspunt voor een kort artikel dat een verrassend aspect van het kasteelbestaan belicht.

ROMBOUT NIJSSEN

Rijksarchivaris te Hasselt

A D R E S S E N

van archiefdiensten, bibliotheken en andere instellingen

Rijksarchief te Hasselt

Bampslaan 4 | 3500 Hasselt
011 22 17 66
www.arch.be
rijksarchief.hasselt@arch.be

Rijksarchief te Luik

Rue du Chéra 79 | 4000 Luik
04 252 03 93
www.arch.be
archives.liege@arch.be

Algemeen Rijksarchief

Ruisbroekstraat 2 | 1000 Brussel
02 513 76 80
www.arch.be
algemeen.rijksarchief@arch.be

Gemeentearchief Gingelom

Sint-Pieterstraat 1 | 3890 Gingelom
011 88 10 31
info@gingelom.be

Archief van de gewestelijke

directie van het kadaster

Voorstraat 43 | 3500 Hasselt
011 21 22 32
www.kadaster.be
dir.kad.limburg.uittreksels@minfin.fed.be

Koninklijke Bibliotheek van België

Keizerslaan 4 | 1000 Brussel
02 519 53 11
www.kbr.be
info@kbr.be

Gemeentelijke bibliotheek Gingelom

Surlet de Chokierstraat 4 | 3890 Gingelom
011 83 27 01
www.gingelom.be
gingelom@bibliotheek.be

Stedelijke bibliotheek Sint-Truiden

Minderbroedersstraat 25 | 3800 Sint-Truiden
011 70 17 80
www.sint-truiden.be
info.bibliotheek@sint-truiden.be

Provinciale bibliotheek

Historisch Informatiepunt Limburg
Martelarenlaan 17 | 3500 Hasselt
011 29 59 00
www.limburg.be/pbl
pbl@limburg.be

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis

Jubelpark 3 | 1000 Brussel
02 737 79 33
www.klm-mra.be
infocom@klm-mra.be

Académie Royale des Sciences des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique

Hertogstraat 1 | 1000 Brussel
02 550 22 12
www.academieroyale.be
academieroyale@cfwb.be

Nationaal Geografisch Instituut

Abdij Ter Kameren 13 | 1000 Brussel
02 629 82 82
www.ngi.be
info@ngi.be

G I N G E L O M

Kasteel van Gingelom

Regentwijk 80 | 3890 Gingelom

Publicaties over de geschiedenis van het kasteel en zijn bezitters

De heerlijkheid Gingelom maakte vanouds deel uit van het domein van de bisschoppen van Luik. Toen Ferdinand van Beieren in 1619 een groot aantal heerlijkheden verpandde, was Gingelom er daar één van. Het was Laurens van Dormael, schepen van de schepensbank van Luik, die de heerlijkheid pandde. Later kwam de heerlijkheid in het bezit van het Luikse kapittel van Sint-Jan.

Kanunnik Bernard de Stier van het kapittel van Sint-Jan in Luik bouwde omstreeks 1710–1715 in Gingelom een landhuis. Het kapittel behoorde tot de voornaamste grondbezitters in Gingelom. In 1717 verwierf hij de heerlijkheid Gingelom. Op 8 augustus 1758 werden de heerlijkheid en het landhuis verkocht aan Jean Guillaume Arnold de Chokier die in 1784 overleed. Zijn erfenis werd pas verdeeld toen ook zijn echtgenote overleden was. Ondertussen namen zijn weduwe en later zijn oudste zoon Jean Guillaume de Chokier tot 1796 het heerschap over Gingelom waar. Het landhuis kwam in 1815 toe aan Erasme Louis Surlet de Chokier (1769–1839), de latere eerste regent van België.

De voormalige regent liet het kasteel in zijn testament uit 1830 na aan Jean François Hennequin en diens echtgenote Cécile Colpin. Jean François Hennequin was van 1831 tot 1834 Belgisch gouverneur van Limburg. Die liet het na aan zijn zoon Charles Victor Hennequin en die werd opgevolgd door zijn dochter Cécile (1848–1892), echtgenote van hertog Charles de Looz-Corswarem (1833–1911). Charles de Looz-Corswarem verhuurde het kasteel van 1882 tot 1888 aan de voormalige Amerikaanse gezant Henry Sanford. In de belle époque werd het kasteel verhuurd aan het echtpaar Capouillet-Bourgeois uit Brussel. Later werd het bewoond door de dochters van Charles de Looz-Corswarem en Cécile Hennequin, de prinsessen Cécile (1869–1942) en Hermine (1870–1952) de Looz-Corswarem. Zij verbleven er tot hun dood.

Over de regent verscheen onder meer:

- TH. JUSTE, *Le Régent d'après ses papiers et d'autres documents inédits*, Brussel, 1867.
- C. BAMPs, *Le régent Erasme Louis, baron Surlet de Chokier, et ses attaches avec la province de Limbourg*, in *L'Ancien Pays de Looz*, 1905, 9, p. 15–17, 1906, 10, p. 15–16.
- S. DE GERADON, *L'origine des Surlet de Chokier modernes*, in *Bulletin de la Société des Bibliophiles Liégeois*, 1976, 22, p. 81–95.
- G. RENSON, *Surlet de Chokier, Eerste regent van België*, in *De Tijdspiegel*, 1948, 3, p. 240.
- J. GRAUWELS, *Het testament van Erasme Surlet de Chokier*, in *Limburg*, 1967, 46, p. 3–21.
- *Kasteel van Baron Erasmus Louis Surlet de Chokier*, in *Bouwen door de eeuwen heen*, 6N1 (A-Ha), Gent, 1981, p. 149–151.
- FR. AUMANN, C. VANDENGHOER e.a., *Baron Surlet de Chokier, regent van België: mens en mythe, 1769–1839*, Gingelom, 1989.
- L. FRANÇOIS, *Erasme Surlet de Chokier 1769–1839. Schets van zijn politieke loopbaan*, in *Het Oude Land van Loon*, 1988, 43, p. 5–26.
- *de Surlet de Chokier*, in L. HEYNENS, *Adel in Limburg of de Limburgse adel. Geschiedenis en repertorium, 1590–1990*, Maastricht, 2008, p. 310–311.

Over Jean François Hennequin:

- M. KELLENs, *Jean-François Hennequin (1772–1846), gouverneur van Limburg, 1831–1834*, in: *De gouverneurs in de beide Limburgen 1815–1889*, Maastricht, 1989, blz. 62–76.

In 2000 gaf het gemeentebestuur van Gingelom het fotoboek van Martine Bollingh *Gingelom mijn dorp* uit met daarin verschillende postkaarten en foto's van het kasteel van Gingelom.

De meest recente publicatie over het kasteel en het park is:

- *Gingelom. Kasteel van Gingelom*, in C. DE MAEGD en H.-J. VAN DEN BOSSCHE, *Historische tuinen en parken van Vlaanderen. Inventaris Limburg. Deel 1: Gingelom, Halen, Herk-de-Stad, Nieuwerkerken en Sint-Truiden*, Brussel, 2003, p. 32–38.

Een recente genealogie van de familie de Looz-Corswarem is te vinden in *Etat présent de la noblesse belge, 1993, I, Liem – Maer*, p. 96–118. De tak die het kasteel van Gingelom bewoonde, wordt behandeld op bladzijde 99.

Archieven

—In het Rijksarchief te Hasselt—

Het voornaamste archief voor de studie van de bezitsgeschiedenis van het kasteel van Gingelom en voor de rol van de plaatselijke pandheren is het **archief van de schepenbank van Gingelom**. Tot 1795–1796, toen onze streek bij de Franse republiek gevoegd werd, was er in de meeste dorpen een schepenbank actief. Zij registreerde akten betreffende het bezit van goederen in haar rechtsgebied en zij deed rechtspraak in geschillen tussen inwoners van het dorp en over goederen in het dorp. De dorpsheer – die in Gingelom vanaf 1717 ook de bezitter van het kasteel was – stelde de schepenen en de gerechtsofficieren aan. De zeven schepenen vormden samen de schepenbank. Zij waren de rechters. De drossaard en de schout waren de gerechtsofficieren, die een taak hadden die vergelijkbaar is met die van de procureur en zijn substituten vandaag de dag.

Het archief van de schepenbank van Gingelom bestaat in grote lijnen uit twee reeksen: de gichtregisters voor de periode 1662–1796 (*Archief van de schepenbank van Gingelom*, nr. 23–30), de rolregisters voor de periode 1532–1714, 1759–1765 en 1792 (nr. 1–22). Voorts zijn er nog fragmenten van zestiende-, zeventiende- en achttiende-eeuwse procesdossiers (nr. 31–32) en zeventien oorkonden uit de periode 1453–1639 (*Oorkonden van de schepenen van Gingelom*, nr. 1–17). In de gichtregisters werden de akten betreffende goederen in Gingelom geregistreerd die aan de griffie van de schepenbank werden voorgelegd en in de rolregisters werden de zittingen geregistreerd die aan de rechtspraak gewijd werden. Omdat de heerlijkheid Gingelom pas in 1717 aan de plaatselijke kasteelheer verpand werd, zijn vooral de nummers 21–22, met de rolregisters voor de periode 1759–1765 en voor 1792, en de nummers 25–30, met de gichtregisters voor de periode 1715–1796, van belang. De procesdossiers en de oorkonden hebben geen betrekking op de geschiedenis van de kasteelbewoners.

— *Uit het archief*
van de schepensbank van Gingelom —

Op 20 november 1736 registreerden de schepenen dat de toenmalige heer, kanunnik Bernard de Stier een ruiling van gronden aanging met de gemeente Gingelom. De gemeente stond een steeg af, de *Hussesteghe*, en de kanunnik gaf in plaats daarvan een even grote oppervlakte aan grond voor verbreding van de *Stoornsteghe*, zodat daar in de toekomst twee wagens gelaeden met graenen in den oost neffens malkanderen kunnen door gaen.

RH, *Archief van de schepensbank van Gingelom*, nr. 25, f° 149 r° – v°.

Den heer Bernard de Stier heere van Gingelom aen die gemeente
Op heden den twintighsten novembris duijsent seven hondert dertigh ses voor
ons Goijens, Sotteaux ende Heeren, schepenen der justitie ende heerlijkheit
Gingelom persoonlijk op ordinaris genachtdagh compareerde den seer
eerwaerde eedele heer Bernard de Stier, deeken der collegiale kercke van Sint
Jans Evangeliste tot Luijck, heer tot Gingelom etc., ter eendere, ende Gilis
Sotteaux, Jean Francois Dejore, Bernard Goijens, Geert Wagemans, Peeter
Coenen, Steven Demalt, Gilis Sotteaux den alde, Jan Beau fils, Christiaan
Lindekens, Francis van den Vawaere, Jan Guillaume Delijn, Gilis van Cuijck, Jan
Lindekens, Nijs vande Veldt, Joannes Ulens, Hendrick Strauven, Jan Claes,
Nicolaes Bastijns, Geert Delbrouck, Jacque Willem Gijsenbrecht, Baltus Nijs,
Hendrick Tilkens, Colas Devrijn, Jan Kees, Lambert Piroul, Jan Lamberck Roesen,
ende Jan van Heelen, alle gemeijntenaeren ende ingesetenen deses heerlijkheit,
vergaerdt met den clockslaghe, ter andere seijde, die welcken declareerde een
erfmangelinghe gemaekt te hebben als volght: in den eerste die voorscreven
gemeijntenaeren draegen op tot behoef ende profijt der voorscreven
eerwaarden eedelen heer Bernard de Stier een seekere steghe off aert gaet
genaempt die Husse steghe, waer tegens den voorscreven eedelen heer
opdracht tot behoef der voorscreven gemeijntenaeren naer proportie der
groedie ende lenghde der voorscreve steghe, tegens die Stoornsteghe uijt sijnen
hoff genaempt Lenaers hoff, soo breedt dat twee wagens gelaeden met graenen
in den oost neffens malkanderen kunnen door gaen, ende dat irrevocabiler,
met conditie dat den voorscreven heer sal op sich nemen den selven wegh te

sluijten met een stighel oft barier als het veldt met graenen sal besaijet sijn, te weten den voorscreven heer voor drij deelen ende het begeijnghe hoff van Sint Truijden off henne pachter voor een vierden deel, wel verstaen nochtans dat in cas hier naemaels eenigh difficulteijt off molestatiën voor die selve wegh overquaem, als dan sal den voorscreven eerwaerden eedelen heer off sijne naekomelinghe off representanten verobligeert sijn die voorscreven gemeijnte te guaranderen ende te menteneren onder obligatie van sijne persoon, meubilen ende immeubilen, hebbende ende toecomende, naer het landt recht. Present onsen metconfrer Goijens in naeme des voorscreven eerwaerden eedelen heer de Stier, accepterende ende naer gedaende stipulatie sijn partijen hinc inde ter gicht gecomen jure cujuslibet salvo, is in hoijden gekeert.

In het **archief van de parochie Gingelom** worden het doopregister voor de periode 1849–1886 (nr. 2), het vormelingenregister voor de jaren 1859–1922 (nr. 3), het huwelijksregister voor de jaren 1855–1925 (nr. 4) en de overlijdensregisters voor de jaren 1838–1925 (nr. 6–7) bewaard. In deze registers kan je een aanwijzing vinden over de mate waarin het familieleven van de kasteelbezitters zich werkelijk in Gingelom afspeelde: werden hun kinderen in het dorp geboren of in hun residentie in de stad? Werden de huwelijken van hun kinderen in de parochiekerk ingezegend? Waar overleden zij?

— Uit het parochieregister van Gingelom —

In 1839 schreef de pastoor van Gingelom het overlijden van de regent in zijn overlijdensregister in.

RH, *Archief van de parochie Gingelom*. Overdracht 2000, nr. 6.

Anno millesimo octingentesimo trigesimo nono die septima augusti circa quintam post meridiem obiit absolute generali munitus praeobilis

dominus Ludovicus Erasmus Surllet de Chokier coelebs aetatis septuaginta circiter annorum.

Requiescat in pace Amen.

In 1846 overleed ook Jean François Hennequin:

Anno millesimo octingentesimo quadragesimo sexto die vigesimo octava octobris circa quartam post meridiem obiit omnibus sanctae matris ecclesiae sacramentis rite refectus) dominus Joannes Franciscus Hennequin maritus Mariae Elisabethae Caeciliae Colpin, aetatis septuaginta quatuor circiter annorum.

Requiescat in pace Amen.

Het vormelingenregister geeft concrete aanwijzingen voor de betrokkenheid van de familie van de kasteelheren bij het parochiaal leven. Destijds was het de gewoonte dat de bisschop van Luik om de drie jaar naar de dekenale kerk kwam en daar het vormsel toediende aan de kinderen die daarvoor op de juiste leeftijd gekomen waren. Bij die gelegenheid was er voor elke parochie een vormselpeter voor de jongens en een vormselmeter voor de meisjes. Zij schonken de vormelingen een kleinigheid als aandenken aan de heuglijke gebeurtenis. In de regel worden hun namen in het vormelingenregister vermeld. Zo leert het register ons bijvoorbeeld dat het vormsel aan de kinderen van het dekenaat Sint-Truiden, waar Gingelom toen deel van uitmaakte, in 1874 in de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Sint-Truiden werd toegediend door monseigneur de Montpellier. Uit Gingelom werden 31 jongens en 28 meisjes gevormd. Hun vormselpeter en -meter waren de hertog de Looz-Corswarem en zijn echtgenote Cécile, dochter van kasteelheer Hennequin: bij de jongens klinkt het *Illorum patrinus fuit praenobilis dominus Leopoldus Carolus Augustus Ludovicus Philippus serenissimus dux de Looz-Corswarem* en bij de meisjes *Illarum matrina fuit praenobilis domina Joanna Maria Caecilia, serenissima ducissa de Looz-Corswarem*.

In dezelfde sfeer ligt het optreden van de kasteelheer en zijn echtgenote als peter en meter van de nieuwe kerkklokken in 1880, zoals dat geregistreerd is in het verslagregister van de beraadslagingen van de kerkraad (*Archief van de kerkfabriek van Gingelom. Overdracht 2000*, nr. 1). In het verslagregister van de beraadslagingen van de kerkraad is overigens te zien dat burgemeester Charles de Looz-Corswarem tijdens de periode van zijn burgemeesterschap geen gebruik maakt van de mogelijkheid om als lid van rechtswege deel te nemen aan de vergaderingen van de raad.

Het **gemeentearchief van Gingelom** van omstreeks 1830 tot aan de fusies van 1976–1977, werd in twee blokken in het Rijksarchief te Hasselt in bewaring gegeven. Een eerste blok, met hoofdzakelijk stukken uit de negentiende eeuw, werd in de jaren '60 van de twintigste eeuw overgedragen. Het tweede blok werd in 2001 overgedragen en bevat al de tot dan toe niet overgedragen stukken uit de periode van voor de fusie. Het eerste blok bevat de bevolkingsregisters van Gingelom van 1829, 1846, 1857 en 1880 (*Oud gemeentearchief van Gingelom*, nr. 2–8). Deze registers zijn de voornaamste bron in het gemeentearchief voor een onderzoek naar de kasteelbewoners – de kasteelheren zowel als hun inwonend personeel – in de negentiende eeuw. Het bevolkingsregister bevat de namen van de personen die in het kasteel gedomicilieerd zijn op het moment dat het register wordt opgesteld en vervolgens wordt erin geregistreerd wie het kasteel in de daaropvolgende jaren verlaat en verhuist, wie overlijdt en wie er bij komt. De bevolkingsregisters voor de periodes 1901–1910 en 1911–1920 maken deel uit van het in 2001 overgedragen deel van het gemeentearchief (nr. 101–106).

In 1868 wordt Charles de Looz-Corswarem tot gemeenteraadslid gekozen en later wordt hij burgemeester van Gingelom. Hij is echter zelden bij de vergaderingen van de gemeenteraden aanwezig en laat de voorzittershamer aan schepenen Jean-Jacques Princen. Vanaf januari 1904 geeft hij de fakkel definitief over aan schepenen Princen. De gemeenteraadsverslagen uit de periode 1898–1911 worden ook in het Rijksarchief bewaard (*Archief van het gemeentebestuur van Gingelom*. Overdracht 2001, nr. 1).

In de negentiende en de twintigste eeuw werden de akten betreffende het bezit van het kasteel of andere landerijen in Gingelom overgeschreven in de **registers van het hypotheekkantoor** van Hasselt. In zoverre die akten door Limburgse notarissen opgesteld werden en voor zover zij ouder zijn dan honderd jaar, kunnen de minuten ervan ook in het Rijksarchief geraadpleegd worden.

Voor de periode na 1840 is het **archief van het kadaster** een voorname bron. In 1842 stelden de diensten van het kadaster met het oog op het vaststellen van het kadastraal inkomen van gebouwen en landerijen in de gemeente Gingelom een zogenaamde *Tabel van klassificatie der grond-eigendommen* op. De woningen in de gemeente worden naargelang hun grootte en comfort verdeeld in elf klassen. De eerste klasse bestaat uit slechts één gebouw, het kasteel van de heer Hennequin: *De eerste klasse bevat het kasteel van den heer Hennequin, hetwelk tamelijk groot, maer naer den ouderen bouwtrand verdeelt en ingerigt, en die onlangs verbeterd is, zoowel de binnenplaatsen als de verciering; het getal plaatsen, hunner regelmatige inrigting en hunne afhankelijkheden maekt dat het een zeer aengenaeme verblijfplaats gedurende het gunstige jaertijd opleverd* (*Archief van de provinciale directie van het kadaster. Processen-verbaal van afpaling*, nr. 41).

De eerste klasse bevat het kasteel van den Heer Hennequin
hetwelk temelijk groot, maar naar den ouden bouwtrant ver-
deelt en ingericht en die omlangs verbeterd is door wel de binnen
plaatsen als de verciering; het getal plaatsen kunnen regelmatig
inrigting en hunne afhangeligheden maakt dat het een
meer aangename verblijf plaats gedurende het gunstige jaer-
tijd opleverd

Het kasteel van Gingelom volgens de Tabel van klassificatie der grond-eigendommen

Vanaf 1842 zijn er voor Gingelom kadastrale leggers (reeksen 12 en 212) beschikbaar, aan de hand waarvan men een overzicht kan maken van de onroerende goederen die personen en organisaties in Gingelom bezaten. Deze leggers, afkomstig van het controlekantoor van het kadaster in Sint-Truiden, worden in het Rijksarchief te Hasselt bewaard (*Archief van het controlekantoor van het kadaster te Sint-Truiden*, nr. 20–25). Het onroerend bezit van de kasteelheren in Gingelom omstreeks 1842 kan men reconstrueren aan de hand van de *oorspronkelijke aanwijzende tabel* in het kadasterarchief (nr. 33). Om uit te zoeken wie de opeenvolgende bezitters van een bepaald goed geweest zijn, kan men de reeks 209 raadplegen. Die wordt bewaard door de diensten van de gewestelijke directie van het kadaster in Hasselt.

—In het Rijksarchief te Luik—

Het **archief van de Staten van Luik en Loon** bevat een inwonerslijst van Gingelom uit 1762 (*Archief van de Staten van Luik en Loon*, nr. 1468). De familie de Chokier komt overigens niet voor in die lijst, hetgeen erop wijst dat zij het kasteel toen niet bewoonde. De inventaris van het archief van de Staten van Luik is gepubliceerd:

- G. HANSOTTE, *Etats du pays de Liege et comté de Looz*, (*Archives de l'Etat à Liège. Inventaires*, 97), Brussel, 1990, 247 p.

De akten van verpanding van heerlijkheden uit het domein van de Bisschoppelijke Tafel in de periode van 1616 tot 1794, zoals die van Gingelom in 1619 en in 1717, werden ingeschreven in vier registers die nu deel uitmaken van het **archief van de Luikse Rekenkamer** (nr. 118–121).

De inventaris van de Rekenkamer is gepubliceerd:

- E. FAIRON, *Inventaire des archives de la chambre des comptes*, Tongeren, 1937, 87 p.

—In het stadsarchief te Tongeren—

In het *Fonds baron de Schaetzen de Schaetzenhoff* wordt een stamboom van de familie de Chokier van de hand van Michael van der Maesen bewaard (nr. 3196).

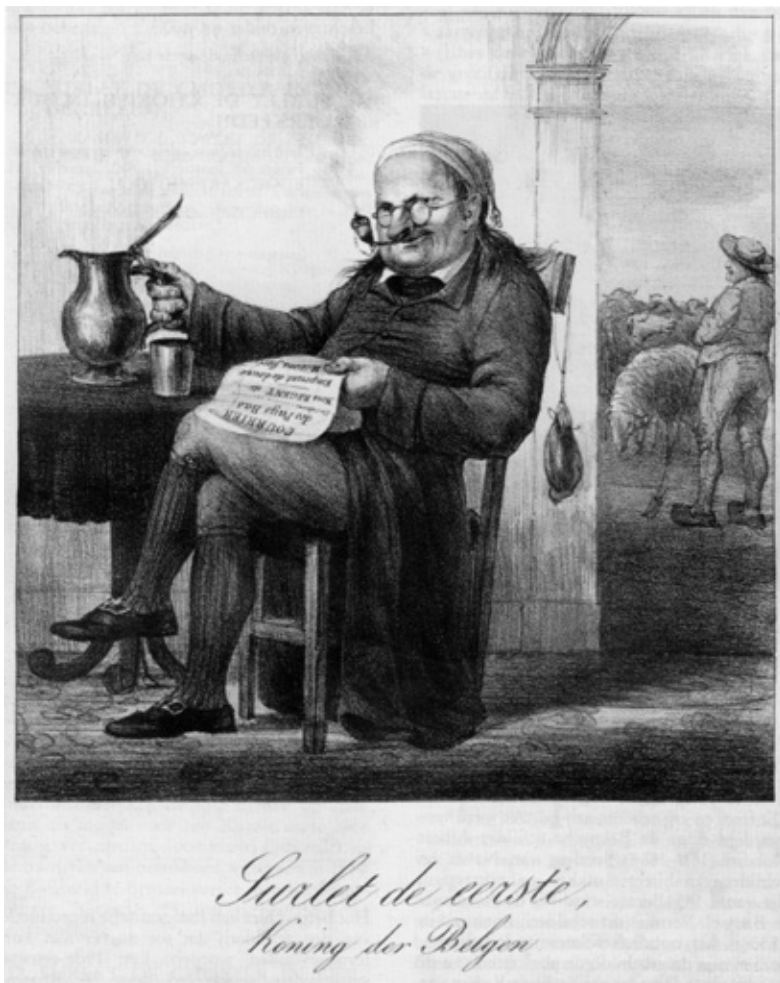
Iconografie

Uit 1822 dateert een gewassen pentekening van het kasteel van Gingelom van de hand van Charles Stanislas baron de Baronville, getiteld *Gingellum a Mr de Surllet de Choquier*. Zij wordt in privébezit bewaard. In 1988 werd een afbeelding ervan afgedrukt bij het artikel van L. François, *Erasmе Surllet de Chokier 1769–1839. Schets van zijn politieke loopbaan*, in *Het Oude Land van Loon*, 1988, 43, p. 5–26.

Van Charles Joseph Hoolans verscheen in 1861 de lithografie *Château de Gingelom, propriété de Mr. Charles Hennequin*.

Portretten van Erasmе Surllet de Chokier als regent van België werden op grote schaal gedrukt en verspreid. Zij zijn in de voornaamste bibliotheken en iconografische

verzamelingen terug te vinden. Met name in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis in Brussel wordt een grote verzameling portretten van de eerste regent van België bewaard. Het werk van Fr. Aumann, C. Vandenghoer e.a., *Baron Surlet de Chokier, regent van België: mens en mythe, 1769–1839*, uit 1989 bevat een goed overzicht van portretten van de regent en van herinneringsmedailles met zijn afbeelding.

Spotprent op Erasme Surlet de Chokier

Een portretlithografie van Jean François Hennequin wordt in het prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek in Brussel bewaard.

In de loop van de twintigste eeuw werden op grote schaal postkaarten gemaakt. Een catalogus van de postkaarten van Gingelom is opgenomen in het vermelde werk van F. Aumann over de regent.

In opdracht van drukkers reisden fotografen tot in de kleinste dorpen van het land om er de plaatselijke bijzonderheden vast te leggen. Foto's van kerken en kastelen waren daarbij het favoriete onderwerp. Deze kaarten zijn een gegeerd verzamelobject geworden, dus wie een verzamelaar kent, krijgt ze wel te zien. De grootste collectie postkaarten in ons land is die van het voormalige Gemeentekrediet. Zij bevat ruim 77000 kaarten. Zij wordt nu beheerd door de Franstalige tak van de *Koninklijke Academie*, de *Académie Royale des Sciences des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*.

Postkaart van het kasteel van Gingelom

Kaarten

Op de kaart van Ferraris staat het kasteel als een gesloten complex, met kasteel- en hoevegebouwen die op elkaar aansluiten rond één binnenkoer:

- *De grote atlas van Ferraris. Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik 1777*, Brussel, 2009 en 2011, kaart 151A.

Op het primitief kadasterplan van 1824 is te zien dat het kasteel en de boerderij los van elkaar staan. Wellicht was dat ook al zo in de tijd dat de kaart van Ferraris gemaakt werd.

- Hasselt, Archief van de gewestelijke directie van het kadaster, *Primitief kadasterplan van Gingelom*, 1824.

Op de zogenaamde *dépotkaart* van 1871, die verkrijgbaar is bij het Nationaal Geografisch Instituut in Brussel, is te zien hoe, naar de smaak van de tijd, ten westen van het kasteel een park aangelegd is.

Vanaf 1842 worden er door de diensten van het kadaster jaarlijks mutatieschetsen opgemaakt, waarin per gemeente de door de dienst gekende wijzigingen die in dat jaar aan onroerend goed in de gemeente werden aangebracht, worden weergegeven.

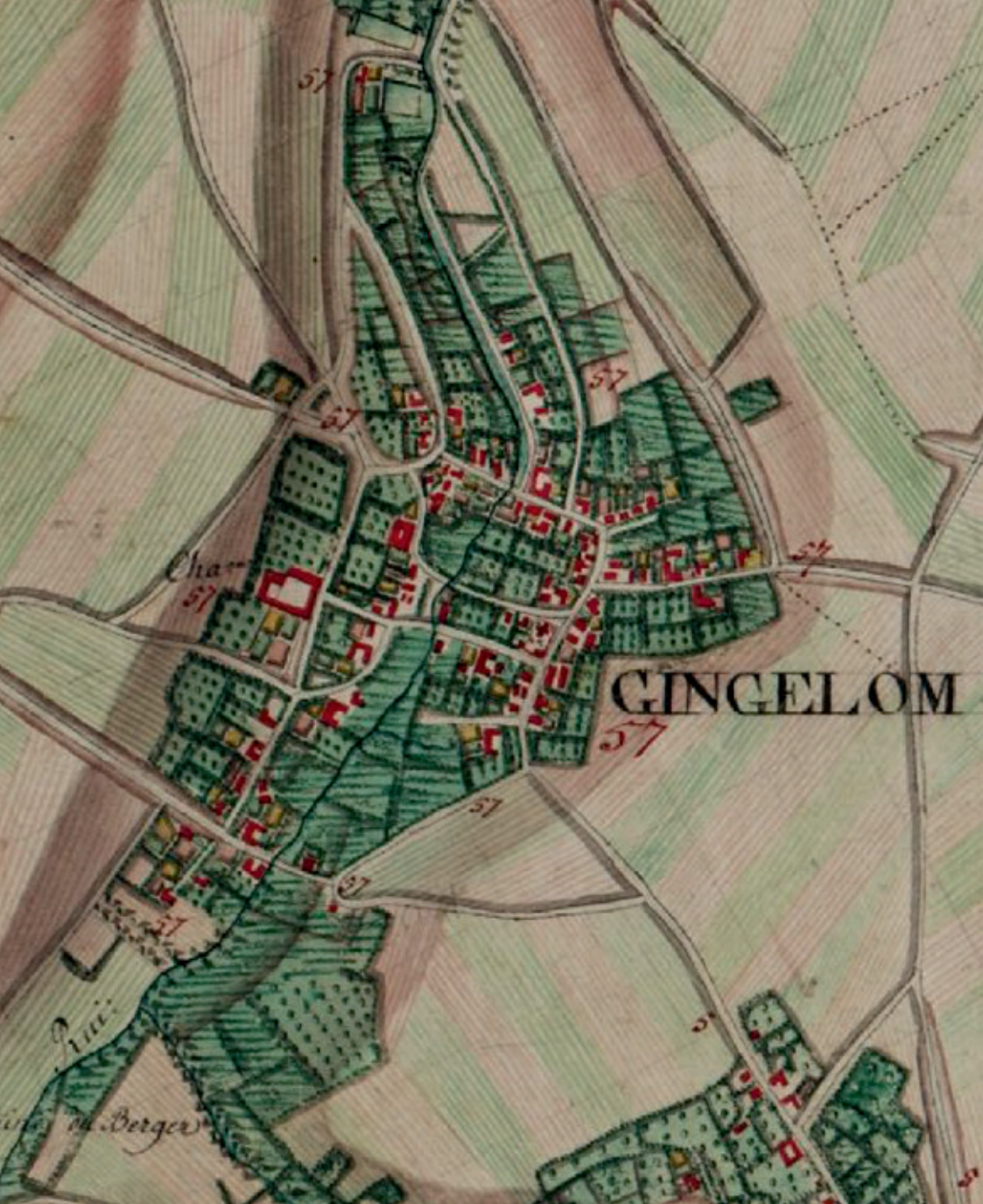
De wijzigingen aan het kasteel van Gingelom vanaf 1842 zijn te vinden in:

- Hasselt, Archief van de gewestelijke directie van het kadaster, *Mutatieschetsen Gingelom*.

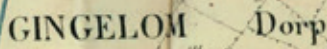
Omstreeks 1845 stelde de toenmalige cartografische dienst van het leger de zogenaamde kadastrale reductie voor Gingelom op. De kadastrale reducties zijn te beschouwen als voorlopers van de stafkaarten. Zij zijn niet gebaseerd op eigen metingen van de cartografische dienst, maar op gegevens die aangeleverd werden door de diensten van het kadaster.

- Brussel, Nationaal Geografisch Instituut, *Kadastrale reducties*, Gingelom.

Bij het Nationaal Geografisch instituut kan men zowel de huidige stafkaarten als alle stafkaarten die sinds 1861 gemaakt zijn, bestellen. Op de website van het Instituut staat een catalogus met het volledige aanbod.

Het kasteel van Gingelom in de atlas van Ferraris

Het kasteel van Gingelom op het primitief kadasterplan

Het kasteel van Gingelom op de dépotkaart van 1871-1877

Monumenten

Het gietijzeren grafmonument voor de regent, het echtpaar Jean François Hennequin, hun zoon Charles, diens dochter Cécile en haar echtgenoot Charles de Looz-Corswarem, en hun dochters Cécile en Hermine de Looz-Corswarem op het kerkhof van Gingelom, werd in 1953 afgebroken. De voormalige kasteelbewoners werden toen herbegraven in een nieuwe grafkelder die afgesloten wordt met drie hardstenen platen in de kerkhofmuur, waarop hun namen vermeld worden.

Grafplaten in de kerkhofmuur in Gingelom

J E U K

Kasteel Hasselbroek

Hasselbroekstraat 188 | 3890 Jeuk

Publicaties over de geschiedenis van het kasteel en zijn bezitters

De geschiedenis van het kasteel van Hasselbroek is tot op heden nog niet geschreven. Voor de periode van het ancien régime maken niet alle auteurs voldoende onderscheid tussen de bezitters van het kasteel van Hasselbroek en die van de heerlijkheid Jeuk. Over de kasteelheren van Hasselbroek werd gepubliceerd door:

- G. RENSON, *De heerlijkheid Hasselbroek*, in *Het Oude Land van Loon*, 10, p. 145–150.
- J. COMANNE, *Het kasteel van Hasselbroek te Jeuk*, in *De Woonstede door de eeuwen heen*, 1986, 69, 1, p. 50–71.

De historiek van het kasteel in de notities in *Bouwen door de eeuwen heen* en in *Historische tuinen en parken van Vlaanderen* zijn grotendeels op bovenstaande artikels gebaseerd:

- *Kasteel Hasselbroek*, in *Bouwen door de eeuwen heen*, 6N1 (A-Ha), Gent, 1981, p. 176–179.
- *Gingelom (Jeuk): Kasteel van Hasselbroek*, in C. De Maegd en H.-J. Van den Bossche, *Historische tuinen en parken van Vlaanderen. Inventaris Limburg. Deel 1: Gingelom, Halen, Herk-de-Stad, Nieuwerkerken en Sint-Truiden*, Brussel, 2003, p. 41–48.

Voorlopig blijft onze kennis van de bezitsgeschiedenis van het kasteel van Hasselbroek beperkt tot de achttiende eeuw. Aan het einde van de zeventiende eeuw was het kasteel in het bezit van André de Bormans, die in die periode ook heer van Jeuk werd. De heerlijkheid Jeuk werd sinds 1619 door de *Bisschoppelijke Tafel* aan particulieren in pand uitgegeven. Vanaf 1690 oefende André de Bormans samen met kanunnik Antoon Jeroen d'Oijenbrugge de rechten van de pandheer uit. Vanaf 1702 oefende hij alleen de heerlijke rechten uit. André de Bormans verwierf in 1711–1712 ook de heerlijkheid Kortijs. Als heer van Jeuk werd hij opgevolgd door zijn zoons, kanunnik Jean Henri van het Sint-Lambertuskapittel en André Grégoire, en later door zijn kleinzoon Armand de Bormans. Jean Henri en André Grégoire erfden ook het kasteel van Hasselbroek:

- R. NIJSSEN, *De pandheren van Kerkom, Muizen, Buvingen, Borlo en Jeuk, in Limburg – Het Oude Land van Loon*, 2007, 86, p. 81–96.

In 2000 gaf het gemeentebestuur van Gingelom het fotoboek van Martine Bollingh *Gingelom mijn dorp* uit met daarin verschillende postkaarten en foto's van het kasteel van Hasselbroek.

Archieven

—In het Rijksarchief te Hasselt—

Een belangrijke bron voor de geschiedenis van Hasselbroek, zijn heren en zijn bewoners, is het **archief van de schepenbank van Jeuk**. In de achttiende eeuw oefenen de kasteelheren van Hasselbroek de functie van heer van Jeuk uit en stellen als zodanig schepenen en andere medewerkers van de schepenbank aan en sturen het gerechtelijk onderzoek aan wanneer er in de heerlijkheid een misdrijf vastgesteld is. Het archief van de schepenbank bestaat in grote lijnen uit drie series: de rolregisters voor de periode 1527–1746 (nr. 4–25, 37–44), waarin de aan de rechtspraak gewijde zittingen van de schepenbank geregistreerd werden, de gichtregisters voor de periode 1527–1778 (nr. 4–34) waarin de akten betreffende landerijen in Jeuk werden ingeschreven en de procesdossiers uit de periode van de zestiende tot de achttiende eeuw (nr. 45–67).

De inventaris van het archief van de schepenbank van Jeuk werd in 2004 gepubliceerd:

- R. NIJSSEN, *Inventaris van de archieven van de heren (1619–1728), van de schepenbank (1522–1778), van het Sint-Janshof (1525–1793) en van het cijnshof van Heysselt in Jeuk (1700–1714)*, (Rijksarchief Hasselt. Inventarissen, 79), Brussel, 2004, 31 p.

— Uit het archief van de schepenbank van Jeuk —

In 1702 vroeg André de Bormans de schepenen van Jeuk hem een attest over zijn verblijfplaats af te leveren. De schepenen voldeden aan zijn verzoek en leverden hem een attest af waaruit blijkt dat hij al *passez longues années* in Hasselbroek woonde.

RH, *Archief van de schepenbank van Jeuk*, nr. 30, f° 51 v° – 52 r°.

Attestation pour le seigneur André de Bormans

Nous maijeur et eschevins de la justice de Ghoijer et Haslebrouck, le seigneur Andre de Bormans, chevalier, seigneur dudit lieu, aijant demandé de nous un certificat de son paijs et domicile, avons attesté, certifié et déclaré comme par cette nous attestons, certifions et declarons en faveur de justice, et pour la connoissance de tous et un chacun, que ledit seigneur est du paijs de Liège, et passez longues années resident avec sa famille audit Hasslebrouck. En foij de quoy avons fait depescher et authentifier la presente par la signature de nostre greffier l'an mille sept cents et deux, du mois de juin le quatuorzieme jour. Lambert Simons secretaire

Als heer van Jeuk was het de plicht van de achttiende-eeuwse kasteelheren van Jeuk om een onderzoek in te stellen telkens er in Jeuk een misdrijf werd gepleegd en de verdachten vervolgens voor de schepenbank te dagvaarden.

In de winter en het voorjaar van 1739 werd Geert Vrancken het slachtoffer van een aantal daden van vandalisme. Op 30 april liet de heer van Jeuk, nadat de inwoners met klokgelui bijeengeroepen waren, bekend maken dat hij op zoek was naar de daders en dat die zich moesten aangeven.

RH, *Archief van de schepenbank van Jeuk*, nr. 43, f° 213 v°.

Den seer eedelen heer baron de Bormans, heere van Jeuck, Hasslebrouck, Heisselt etc., met hem adiunct den heer Sebastiaen Luesemans, scholtus alhier, versuecken hen eenen clockslagh verleent te worden op dese naervolgende panden:

1 Wie den ghenen is oft die ghene sijn die 's nachts tuschen den 10 ende 11

februarii lestleden heeft oft hebben in stucken geslagen den backhoven van Geert Vrancken alhier te Hasselbrouck;

2 Wie den ghenen is oft die ghene sijn die 's nachts tuschen den 16 ende 17 april lestleden heeft oft hebben affgesneden twelff appelboomen ende eenen notelaer in die weijde van Geert Vrancken voorscreven, achter sijn huijs;

3 Wie den ghenen is oft die ghene sijn die affgeëghet heeft oft hebben een deel van elff roeden lants gelegen achter Heijsselt, toebehoirende mevrouw van Herckenrode ende in tauste beseten door Geert Vrancken voorscreven;

4 Wie den ghenen is oft die ghene sijn die aen een stuck weijde uijt die voorscreven elf roeden toebehoirende mevrouw voorscreven, ende in pachte gehauden door den voorscreven Geert Vrancken een deel van den gracht opgemaect heeft oft hebben;

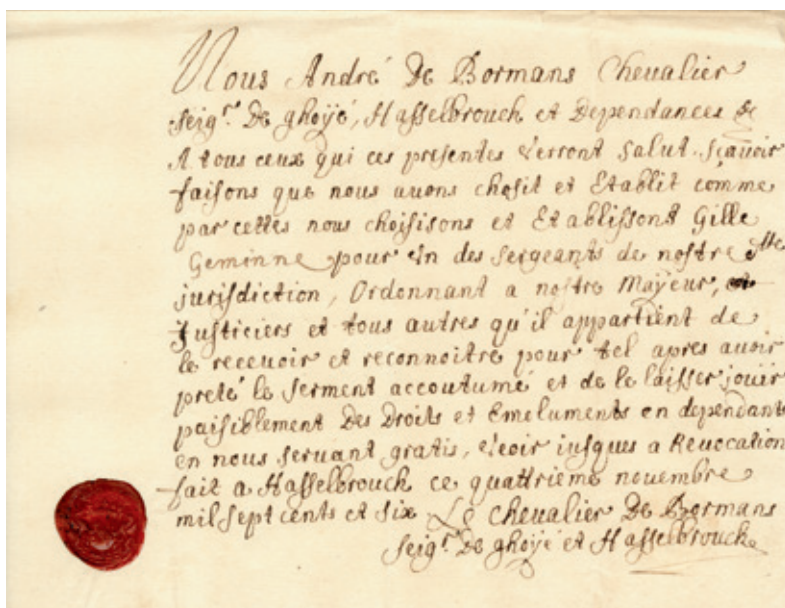
5 Wie den ghenen is oft die ghene sijn die 's nachts tuschen den 29 ende 30 deser, drij gelaese vensters van het huijs toebehoirende Geert Vrancken voorscreven ende bewoont door sijnen sone in stucken geslagen heeft oft hebben;

6 Wie den ghenen is oft die ghene sijn die den 10 februarij lestleden sonder predictie van preciseren tijdt gedreijghet heeft oft hebben het vuetr in het huijs te steken van Geert Vrancken voorscreven.

Dat sij sulcx sullen hebben te bekennen binnen drije daghen naer publicatie deses op pene soo hoogh als het landtrecht vermagh.

Is gewesen te publiceren.

Et fuit publicatum eodem die.

Aanstellingsbrief voor Gille Geminne als bode van Jeuk, afgeleverd door André de Bormans in het kasteel van Hasselbroek op 14 november 1706

In het **Oud kerkarchief van Jeuk** wordt een door de pastoor aangelegde *Liste der parochianen des parochie van Jeuck des jaers 1747* bewaard (*Oud kerkarchief van Jeuk*, nr. 3). In *castro d'Hasselbrouck* trof hij vier personen aan: D. Dubois, Laurentius Laenen, Marie Vander Steegen en Lucie Strauven. Bij Laenen vermeldt de pastoor dat hij als tuinman of *hortulanus* aan de slag is en Lucie Strauven werkt als meid – *ancilla* – in het kasteel.

Voor de periode vanaf 1848 zijn er **bevolkingsregisters** beschikbaar. Hierin worden de bewoners van elk pand in de gemeente ingeschreven: het hoofd van het gezin en zijn huishouden, inwonende familieleden, knechten en dienstmeiden. Voorts wordt in het bevolkingsregister geregistreerd wie verhuist, wie overlijdt en wie er bij komt. De bevolkingsregisters van Jeuk worden in het gemeentehuis van Gingelom bewaard.

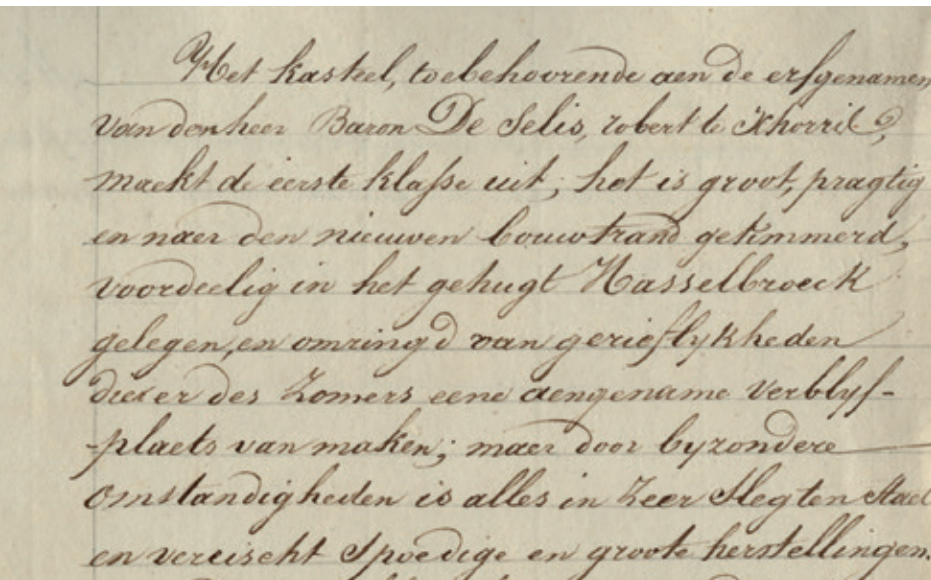
Geboorten, huwelijken en overlijdens in de families die in het bevolkingsregister worden aangetroffen, zijn terug te vinden in de parochieregisters en in de registers van de burgerlijke stand. De registers van de burgerlijke stand (geboorten, huwelijken, overlijdens) van omstreeks 1800 tot 1910 kunnen in het Rijksarchief en in het gemeen-

tearchief geraadpleegd worden. De parochieregisters (dopen, huwelijken, begrafeningen) voor de jaren 1823–1908 maken deel uit van het **parochiearchief** en worden in het Rijksarchief te Hasselt bewaard (*Archief van de parochie Jeuk*, nr. 2–3).

De inventaris van het archief van de parochie Jeuk werd in 2001 gedrukt:

- R. NIJSSEN, *Inventarissen van de kerkarchieven van Borlo, Buvingen, Gingelom, Jeuk, Mielen-boven-Aalst, Montenaken, Muizen en Vorsen. Overdrachten 2000*, (Rijksarchief te Hasselt. *Inventarissen*, 51), Brussel, 2001, 41 p.

Vanaf de jaren '40 van de negentiende eeuw kan de bezitsgeschiedenis van het kasteel gevolgd worden in de **archieven van het kadaster**. In 1842 stelden de diensten van het kadaster, met het oog op het vaststellen van het kadastraal inkomen van gebouwen en landerijen in de gemeente Jeuk, een zogenaamde *Tabel van klassificatie der grond-eigendommen* op. De woningen in de gemeente worden naargelang hun grootte en comfort verdeeld in elf klassen. De eerste klasse bestaat uit slechts één gebouw, het kasteel van Hasselbroek: *Het kasteel, toebehoorende aen de erfgenamen van den heer baron de Selis, maekt de eerste klasse uit; het is groot, pragtig en naer den nieuwen trand getimmerd, voordeelig in het gehugt Hasselbroeck gelegen, en omringd*

Het kasteel van Hasselbroek volgens de *Tabel van klassificatie der grond-eigendommen*

van gerieflijkheden die er des zomers eene aengename verblijfplaats van maken; maer door bijzondere omstandigheden is alles in zeer slegten staet en vereischt spoedige en groote herstellingen. Het kasteel wordt getaxeerd op een kadastraal inkomen van 210 gulden (*Archief van de provinciale directie van het kadaster. Processen-verbaal van afpaling*, nr. 73).

Vanaf 1842 zijn er voor Jeuk kadastrale leggers (reeksen 12 en 212) beschikbaar, aan de hand waarvan men een overzicht kan maken van de onroerende goederen die personen en organisaties in Jeuk bezitten. Deze leggers, afkomstig van het controlekantoor van het kadaster in Sint-Truiden, worden in het Rijksarchief te Hasselt bewaard (*Archief van het controlekantoor van het kadaster te Sint-Truiden*, nr. 36–40). In de *oorspronkelijke aanwijzende tabel* vindt men de namen van de bezitters van elk perceel in Jeuk (nr. 48). Aan de hand hiervan kan men bijvoorbeeld een overzicht opstellen van de landerijen die de kasteelheren van Hasselbroek in Jeuk bezaten. Om uit te zoeken wie de opeenvolgende bezitters van het kasteel geweest zijn, biedt de reeks 209 van het kadaster de snelste weg. Die wordt bewaard door de diensten van de gewestelijke directie van het kadaster in Hasselt.

In de negentiende en de twintigste eeuw werden de akten betreffende het bezit van het kasteel van Hasselbroek, zoals alle akten over het bezit van onroerend goed in deze gemeente, overgeschreven in de **registers van het hypotheekkantoor** van Hasselt. In zoverre die akten door Limburgse notarissen opgesteld werden en voor zover zij ouder zijn dan honderd jaar, kunnen de minuten ervan ook in het Rijksarchief geraadpleegd worden.

—In het Rijksarchief te Luik—

De akten van verpanding van heerlijkheden uit het domein van de Bisschoppelijke Tafel in de periode van 1616 tot 1794, zoals die van Jeuk in 1619, werden ingeschreven in vier registers die nu deel uitmaken van het **archief van de Luikse Rekenkamer** (nr. 118–121).

De inventaris van de Rekenkamer is gepubliceerd:

– E. FAIRON, *Inventaire des archives de la chambre des comptes*, Tongeren, 1937, 87 p.

Het **archief van de Staten van Luik en Loon** bevat inwonerslijsten van Jeuk uit 1748 en 1763 (*Archief van de Staten van Luik en Loon*, nr. 1468). De lijst van 1748 is een dubbel van de lijst van het parochiearchief. De familie de Chokier komt overigens niet voor in die lijsten, hetgeen erop wijst dat zij het kasteel toen niet bewoonde.

De inventaris van het archief van de Staten van Luik is gepubliceerd:

- G. HANSOTTE, *Etats du pays de Liege et comté de Looz*, (Archives de l'Etat à Liège. Inventaires, 97), Brussel, 1990, 247 p.

— Uit het archief van de Staten van Luik en Loon —

Volgens de inwonerslijst van Jeuk uit 1763, woonden toen vijf personen in het kasteel.

RH, *Verzameling volkstellingen van 1763, Jeuk*.

*Heer Ramakers capellaen op het casteel;
N. Mourau hovenier;
Elisabeth Pirlé en Anna N., dienstmeijten;
Henrick Heusdens perdenkneght.*

Iconografie

Een bekende afbeelding van het kasteel is van de hand van Remacle Le Loup, de illustrator van *Les délices du Pais de Liège* van de Saumery. In de eerste plaats maakte hij een pentekening van het kasteel. Die werd voorgelegd aan de bezitters of bewoners van het kasteel en tegen betaling verder uitgewerkt tot een kopergravure die dan opgenomen werd in het werk van de Saumery. De beschrijving van het kasteel van Hasselbroek staat op de bladzijden 377–378 van het derde deel. In de meeste originele exemplaren is de gravure vlak voor of vlak na deze bladzijden ingebonden. De originele uitgave van het werk van de Saumery dateert van 1738–1744. In 1970 verscheen een anastatische herdruk:

- R. LE LOUP, Kopergravure *Vue du Chateau de Hasseltbrouck en hesbaïe*. In P.-L. de Saumery, *Les Délices du Pais de Liège ou Description géographique, topographique et*

chorographique des monuments sacrés et profanes de cet évêché-principauté et de ses limites, 5 delen, Luik, 1738–1744.

In 1993 verzorgden de Vrienden van het Stedelijk Museum Stellingwerff-Waerdenhof in Hasselt een uitgave van de pentekeningen van Le Loup van Limburgse sites, waaronder ook de tekening van het kasteel van Hasselbroek:

- R. LE LOUP, Pentekening *Vue du Château de Hasseltbrouck en hesbaie*. In *Met Le Loup op reis. Limburg door een 18de-eeuwse bril bekeken*, Hasselt, 1993, p. 57.

In 1970 publiceerde de Limburgse tekenaar Steven in zijn bundel kasteeltekeningen zijn visie op het kasteel van Hasselbroek:

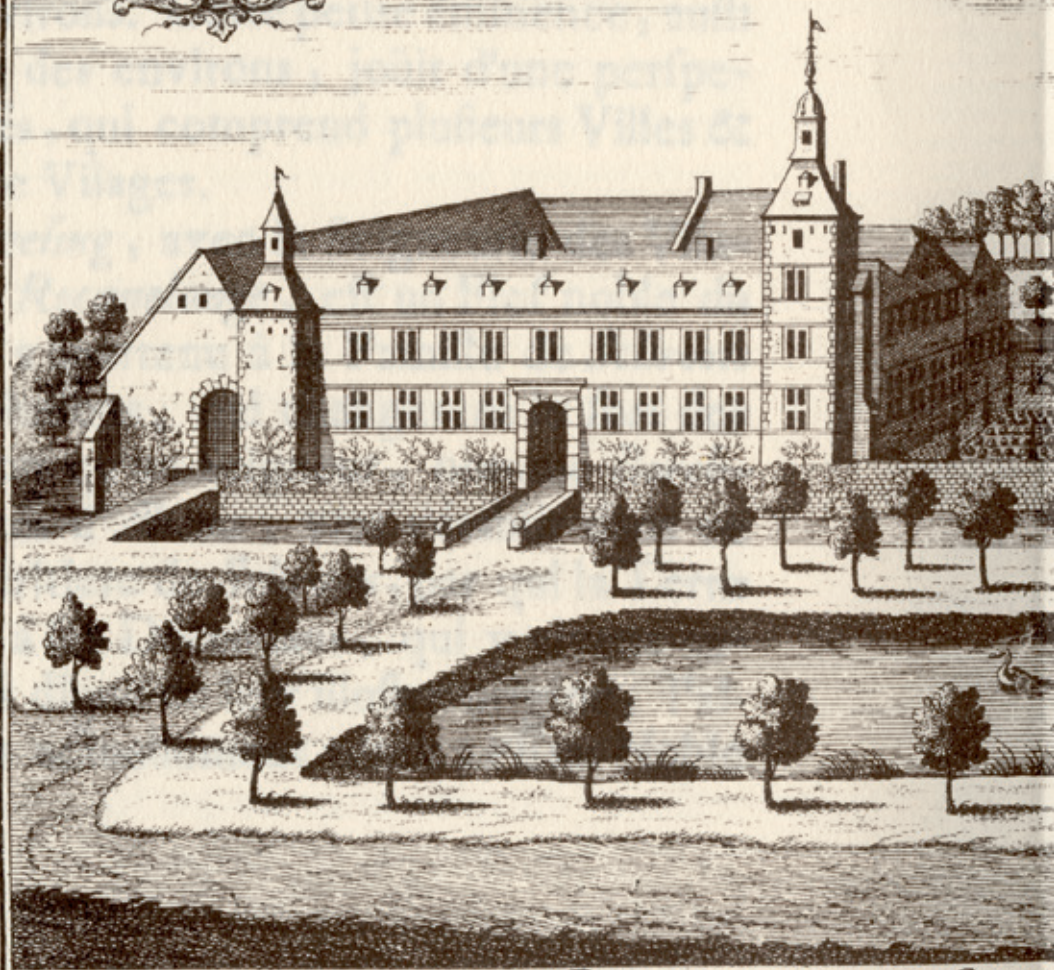
- STEVEN, *Hasselbroek*, in *Kastelen in Limburg*, Hasselt, 1970, p. 66–67.

Postkaarten uit de eerste helft van de twintigste eeuw met een afbeelding van het kasteel van Hasselbroek vindt men in de collectie van het voormalige Gemeentekrediet. Zij wordt nu beheerd door de *Académie Royale des Sciences des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*.

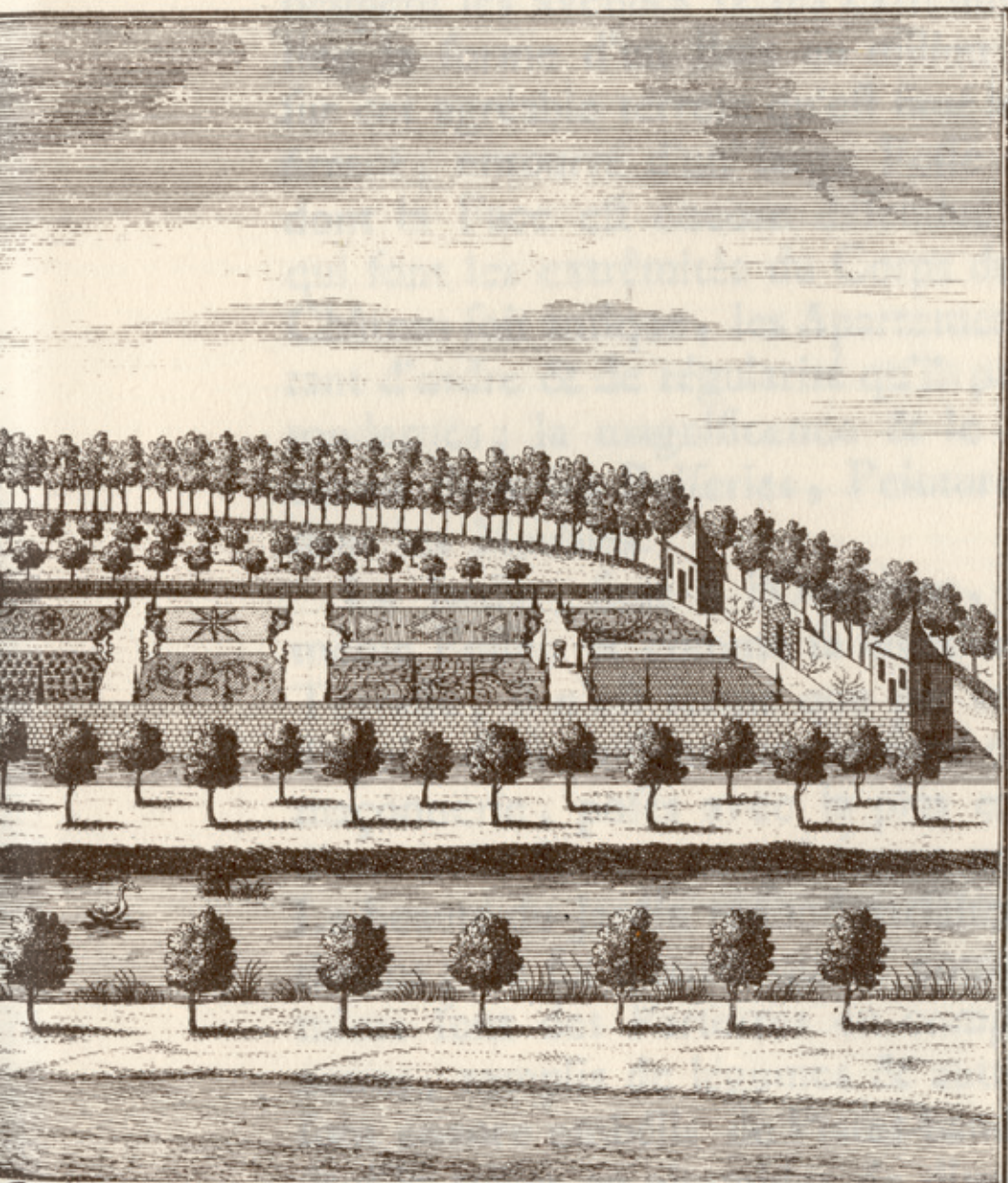

legende

Gravure van kasteel Hasselbroek van de hand van Remacle Le Loup in Les Délices du Païs de Liège >

Que du Chateau de H

Aseltbrouck en hesbaie.

R. le Loup fec.

Kaarten

Op de kabinetskaart van Ferraris ziet het grondplan van de kasteelgebouwen er indrukwekkend uit. De aaneengesloten gebouwen liggen rond een binnenkoer op een rechthoekig, aan drie zijden omgracht perceel. Ten noorden van het kasteel ligt de kasteelhoeve.

- *De grote atlas van Ferraris. Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik 1777*, Brussel, 2009 en 2011, kaart 151A.

Op het primitief kadasterplan van 1824 ziet het grondplan van het kasteel er nog grotendeels hetzelfde uit. Wel is het op het kadasterplan veel gedetailleerder uitgewerkt dan op de kaart van Ferraris.

- Archief van de gewestelijke directie van het kadaster te Hasselt, *Primitief kadasterplan van Jeuk*, 1824.

Vanaf 1842 worden er door de diensten van het kadaster jaarlijks mutatieschetsen opgemaakt waarin per gemeente de door de dienst gekende wijzigingen die in dat jaar aan onroerend goed in de gemeente werden aangebracht, worden weergegeven. Dat gebeurt door twee schetsen op te maken waarop respectievelijk de toestand voor en na de wijziging wordt afgebeeld. De wijzigingen kunnen betrekking hebben op het wijzigen van perceelsgrenzen of op het bouwen, vergroten verkleinen of afbreken van een gebouw.

- Hasselt, Archief van de gewestelijke directie van het kadaster, *Mutatieschetsen Jeuk*.

In 1845 stelde de toenmalige cartografische dienst van het leger de zogenaamde kadastrale reductie voor Jeuk op. Zoals dat ook in Gingelom het geval was, is het grondplan van het kasteel identiek aan dat op de primitieve kadasterkaart:

- Brussel, Nationaal Geografisch Instituut, *Kadastrale reducties*, Jeuk.

Op latere kaarten – zowel op die van het kadaster als op de topografische kaarten – is te zien hoe in de negentiende eeuw de zuidelijke vleugel van het kasteelcomplex wordt afgebroken en de westelijke vleugel wordt uitgebouwd. Een catalogus met het volledige aanbod aan oude stafkaarten staat op de website van het Nationaal Geografisch Instituut.

Kasteel van Niel

Montenakenstraat | 3890 Niel-bij-Sint-Truiden

Publicaties over de geschiedenis van het kasteel en zijn bezitters

De geschiedenis van het kasteel van Niel – dat in 1943 werd afgebroken – is tot op heden nog niet geschreven. Het feit dat er zo weinig overgebleven is van het schepenbankarchief is daar wellicht niet vreemd aan. Aangezien de heerlijkheid Niel geen leen was van het Leenhof van Luik of de Leenzaal van Kuringen, zijn er geen leenverheffingen die kunnen helpen de geschiedenis te reconstrueren. Nu het familiearchief de Looz-Corswarem, dat in het Algemeen Rijksarchief in Brussel bewaard wordt, geïnventariseerd is, dringt een grondige studie van dit archief met het oog op de studie van de bezitsgeschiedenis van Niel zich op. Voor de periode na het ancien régime zullen de bevolkingsregisters van Niel en de archieven van het kadaster en van het hypotheekkantoor van Hasselt de voornaamste bronnen voor de bewonings- en bezitsgeschiedenis van het kasteel van Niel zijn.

De meest in het oog springende bezitter van Niel is Guillaume-Joseph de Looz-Corswarem. Hij is niet alleen de bouwheer van het kasteel. Hij maakte zich ook sterk dat niet alleen de erfenis van de middeleeuwse graven van Loon aan zijn familie toekwam maar ook dat het dorp Niel een zelfstandig en soeverein graafschap moest zijn.

Voorgedrukte formulieren met het wapenschild en met de titulaturen waarvan
Guillaume-Joseph de Looz-Corswarem zich bediende

In de loop van de achttiende eeuw werden, al dan niet in opdracht van de familie de Looz-Corswarem, verscheidene brochures gemaakt die haar argumenten, als zou zij de wettige rechthebber op de erfenis van de graven van Loon zijn, kracht bij zetten.

- *Filiation généalogique de la très ancienne et illustre Maison de Corswarem issue des comtes de Looz*, [1734].
- *Déduction des droits incontestables de la Maison de Looz, sortie, de même que les ducs de Brabant, des anciens comtes de Hainaut*, [1764].
- *Précis des droits des comtes de Looz, sur le comté de ce nom, pour servir d'intelligence à l'ouvrage qui a pour titre: Déduction des droits incontestables de la Maison de Looz, sortie, de même que les ducs de Brabant, des anciens comtes de Hainaut*, [1765].
- *Notes historiques sur la Maison de Looz et ses prétentions*, [1790].
- *Historieke aenmerkingen op het Huis van Loon ende haere pretendenten*, [1793].
- *Mémoire et recueil pour servir à l'histoire du comté de Looz, avec un diplomataire des anciens comtes de ce nom, servant à justifier leur origine et l'injustice de la détention de ce comté par l'église de Liège*, 1794.

In de negentiende eeuw wijdde A. Kempeneers een dertigtal bladzijden van zijn studie *De oude vrijheid Montenaken* aan de geschiedenis van de familie de Looz-Corswarem en haar rechten in de heerlijkheid Niel:

- A. KEMPENEERS, *De oude vrijheid Montenaken*, I, Leuven, 1861, p. 415–439.

In haar studie over het kasteelpark van Niel meldt Chris De Maegd dat het kasteel in 1790 gebouwd werd:

- *Gingelom (Niel-bij-Sint-Truiden): Kasteel de la Riva*, in C. DE MAEGD en H.-J. VAN DEN BOSSCHE, *Historische tuinen en parken van Vlaanderen. Inventaris Limburg. Deel 1: Gingelom, Halen, Herk-de-Stad, Nieuwerkerken en Sint-Truiden*, Brussel, 2003, p. 60–62.

Léon de Herckenrode geeft ook een summiere afstammingslijn van de familie de Looz-Corswarem, waarbij hij zich baseert op een niet nader omschreven *recueil manuscrit de fragments généalogiques*:

- [de Corswarem], in L. de Herckenrode, *Collection des tombes, épitaphes et blasons*, Gent, 1845, p. 195–197.

Meer onderbouwde studies over de familie de Looz-Corswarem zijn:

- C. DE BORMAN, *Chartes apocryphes publiées par Foppens*, in *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1913, 81.
- L. GALICIA, P. POTARGENT, *Bijdragen tot de geschiedenis van de familie de Corswarem*, Leuven, 1984, 344 p.
- H. DOUXCHAMPS, *Les quarante familles belges les plus anciennes subsistantes. Corswarem*, in *Le Parchemin*, 1988, 63, p. 419–443.
- O. COOMANS DE BRACHÈNE, *Looz-Corswarem (de)*, in *Etat présent de la noblesse belge. Annuaire de 1993. Première partie. Liem-Maer*, Brussel, 1993, p. 96–118.
- B. D'URSEL, *Princes en Belgique. Looz-Corswarem et Corswarem-Looz 1734*, in *Le Parchemin*, 2013, 78, p. 2–29.

Lou Heynens nam een notitie over de familie op in zijn overzicht van de Limburgse adel, waarin hij echter geen onderscheid maakt tussen de familie van de huidige hertogen en prinsen de Looz-Corswarem en de aristocratenfamilie de Corswarem die in de negentiende eeuw een groot vermogen uitbouwt in de omgeving van Hasselt en Bilzen:

- L. HEYNENS, *De Looz Corswarem / de Corswarem*, in *Adel in Limburg of Limburgse adel. Geschiedenis en repertorium 1590–1990*, Maastricht, 2008, p. 247–248.

Archieven

—In het Rijksarchief te Hasselt—

Van het **archief van de schepenbank van Niel** zijn slechts een rolregister voor de jaren 1782–1787 en enkele fragmenten van stukken uit de zeventiende en de achttiende eeuw bewaard. Het geheel past in één archiefdoos. In het rolregister is te zien dat de kasteelheer en zijn rentmeester geregeld procederen tegen personen waarvan zij van oordeel zijn dat zij achterstallige *keuren* moeten betalen. De plicht om een keur te betalen houdt in dat men, wanneer men een goed erft dat met een keur belast is, aan de heer van het hof waarvan dat goed afhangt de beste koe of het beste paard uit de stal van de erflater moet afstaan.

—Uit het archief van de schepenbank van Niel-bij-Sint-Truiden—

RH, *Archief van de schepenbank van Niel-bij-Sint-Truiden*, nr. 1, f° 112 v° – 113 r°.

Ordinaris den 6^{de}n decembris 1785, presenten Dehasque ende Bertrand schepenen

Den heer J.B. Simons in qualiteit als rentmeester en cijnsmeijer van den seer hoogheeden heer grave de Looz Corswarem, verthoont u achtbaere hoe dat tegenwoordigh sonder keurman en verganckelijcken momboir bevonden wordt twee en dertigh roeden lants in diversche stucken gelegen onder Niel, toebehoorende die die armen van Niel, in den eersten een half bonder gelegen in Tommecauter of Tomveldt, item seshien roeden in den Bijendal, ende nogh ses roeden in 't Langhvelt gelegen onder Niel, van welcke anno 1752 den 12 majj tot keurman is gestelt geweest wijlen den eerwaerden heer Lambertus Louwet, gewesene pastoor in Nijel en geattendeert des selfs afljivigheid, versuekt den exponent dat u achtbaere sullen gelieven den uijtganck te doen ten huijse van Henrick Brasseur oft ten huijse der relict Jan Guillaume Tossens als helders der

voorsscreven panden, ten eijnde van taxaet van eene koije aldaer te taxeren en subsecutieveeljk de selve te lasten oft te injungeren aen henne principaelen dat den geheijdsden keur worde gecoelt.

Is gewesen volgens versoeck ende ten selven mael ons begeven hebbende ten huijse van Henrick Brasseur alhier tot Niel, hebben aldaer eene roode koije gekeurt ende getaxeert boven onse scabinaele rechten op vier en viertigh guldens Brabants ende bevolen die selve te conserveren soo naer stiel ende costumen desers graefschap, tot dat den voorsscreven keur involgens onse privilegiën sal gecoelt sijn.

In dit geval klaagt de rentmeester dat de armentafel van Niel nog een keur verschuldigd is voor 32 roeden land, in drie percelen. Die percelen zijn verpacht aan Hendrik Brasseur en aan de weduwe van Jan Willem Tossens. In 1752 was de toenmalige pastoor van Niel als *keurman* aangesteld, wat inhield dat bij zijn overlijden de keur betaald zou moeten worden. Pastoor Louwet is onder tusschen gestorven en dus moet de keur betaald worden. Aangezien de armentafel van Niel geen stal of koeien heeft, verzoekt de rentmeester de schepenen een koe te kiezen uit de stal van één van de pachters. De schepenen zijn daarop naar de stal van Hendrik Brasseur gegaan, waar zij *eene roode koije* hebben aangetroffen, waarvan zij de waarde op 44 gulden vastgesteld hebben. Dat is het bedrag dat de armentafel aan de heer van Niel of zijn rentmeester zal moeten betalen om de keur te voldoen. Zolang dat bedrag niet betaald is, mag zij de stal van Brasseur niet verlaten.

Het in Hasselt bewaarde deel van **het archief van de heren van Niel** bevat slechts de rekening van de rentmeester van de heerlijkheid Niel voor het jaar 1773 (*Archief van de heren van Niel-bij-Sint-Truiden*, nr. 1).

Het **archief van het cijnhof van Niel** bevat een register van de cijnzen die de heren van Niel in het dorp inden in de periode 1770–1787 (*Archief van het cijnhof van Niel*, nr. 2).

Een concrete aanwijzing voor de aanwezigheid van de heren in hun kasteel is te vinden in de registers van dopen, huwelijken en begrafenissen. Het **parochieregister van Niel-bij-Sint-Truiden** met de registraties van vijf dopen in de periode 1714–1740, huwelijken (1696–1803) en overlijdens (1696–1811) kan geraadpleegd worden in het

Rijksarchief te Hasselt (*Verzameling parochieregisters*, nr. 667). Het register bevat geen registraties van dopen, huwelijken of uitva addediensten voor de familie de Looz-Corswarem in de parochiekerk van Niel. Enkel in 1792 kopieerde de pastoor in het parochieregister de huwelijksakte van Guillaume-Joseph de Looz-Corswarem en dienst tweede echtgenote Rosalie-Constance de Bylandt, die in Stralen in Gelre in het huwelijk getreden waren.

Het **archief van het gemeentebestuur van Niel-bij-Sint-Truiden** wordt grotendeels in het Rijksarchief te Hasselt bewaard. Het oudste deel van het gemeentearchief werd in de jaren '60 van de twintigste eeuw overgedragen. Het bevat de bevolkingsregisters van 1846–1860, 1871–1880 en 1881–1890. Een tweede blok werd in 2001 aan het Rijksarchief overgedragen. Het bevat de dossiers over de volkstellingen van 1876, 1880 en 1890, met ook de fiches over de bewoners van het kasteel (*Archief van het gemeentebestuur van Niel-bij-Sint-Truiden. Overdracht 2001*, nr. 111117).

De *Tabel van klassificatie der grond-eigendommen* voor Niel-bij-Sint-Truiden werd in 1842 door de diensten van het **kadaster** opgesteld. De 62 woningen in de gemeente worden naargelang hun grootte en comfort verdeeld in tien klassen. De eerste klasse bestaat uit één woning, het kasteel: *Het kasteel van de hertogin Theresia de Looz Corswarem, hetwelk klein, doch met smaek naer den nieuwen bouwtrand gebouwd, gedurende het gunstige jaertijde eene aengename verblijfplaats opleverd, maekt alleen de eerste klasse uit, het is thans onbewoond en vereischt herstellingen* (*Archief van de provinciale directie van het kadaster. Processen-verbaal van afpaling*, nr. 119).

Vanaf 1842 zijn er voor Niel-bij-Sint-Truiden kadastrale leggers (reeksen 12 en 212) beschikbaar, aan de hand waarvan men een overzicht kan maken van de onroerende goederen die personen en organisaties in het dorp bezaten (*Archief van het controlekantoor van het kadaster te Sint-Truiden*, nr. 95–99). Register 208 van het kadaster is de zogenaamde *oorspronkelijke aanwijzende tabel* (nr. 103). Hierin vindt men de lijst van alle percelen in de gemeente met onder meer de naam van de bezitter. Men kan er bijvoorbeeld in opzoeken welke landerijen in Niel in het bezit van de kasteelheren waren. Om uit te zoeken wie de opeenvolgende bezitters van een bepaald goed geweest zijn, kan men de reeks 209 raadplegen. Die wordt bewaard door de diensten van de gewestelijke directie van het kadaster in Hasselt.

In de negentiende en de twintigste eeuw werden de akten betreffende het bezit van het kasteel of andere landerijen in Niel overgeschreven in de **registers van het hypotheekkantoor** van Hasselt. In zoverre die akten door Limburgse notarissen opgesteld werden en voor zover zij ouder zijn dan honderd jaar, kunnen de minuten ervan ook in het Rijksarchief geraadpleegd worden.

¹⁰⁵
Johannes perillustis et excellens
dñe marie emmanuelis joseph
d'axe antea canonissa monaste-
rii trans sambum in comi-
tatu namurcensi, et ~~episcopi~~
perillustis dñe rosalia
constantia

de Gylant de oudenarde
illustris ac venerabilis capituli
sctae gertrudis in oppido nro
censu canonissa celata major
caus. et testibus perillustri
dño philippo ferdinando
comite de vares liberobaron
de marvaux et magnij, et
perillustri dñe theresia
baronella libera de Gylant
de oudenarde, hoc extractum
conforme esse originali
registro attestor, signatum
fied. nich. Fleckers vicar.
senior

collationné la presente a son
original et l'ai trouvé con-
forme ce que j'atteste

J: a Boussingault
notaire admis et installé
de Diege

notis majeur et echevins de la
cour et justice de monceau
pays de Diege ou le papier
timbre n'est pas en usage
certifient et attestent que
a: Boussingault est le
qui se dit, et que tous
par icelui si que comme
s'autre part pleine

—In het Rijksarchief te Luik—

Het **archief van de Geheime Raad** in Luik bevat een dossiertje over het sturen van militairen naar het dorp Niel door de Luikse regering in 1793, om duidelijk te maken dat de aanspraken op zelfstandigheid van de heerlijkheid niet aanvaard werden en dat Niel beschouwd werd als deel uitmakend van het vorstendom Luik (*Archief van de Geheime Raad*, nr. 1028).

De inventaris van het archief van de *Geheime Raad* werd in 1985 gedrukt:

- G. HANSOTTE, *Inventaire des archives du Conseil Privé de Liège*, Brussel, 1985, 292 p.

—In het Algemeen Rijksarchief te Brussel—

Het grootste deel van het **familiearchief de Looz-Corswarem** wordt in het Algemeen Rijksarchief te Brussel bewaard. De omslagen nr. 1343–1347 bevatten diverse stukken betreffende het familiedomein te Niel uit de jaren 1769–1799. Een aantal van deze stukken hebben betrekking op het statuut van de heerlijkheid en op de aanspraken van de heer van Niel op soevereiniteit voor zijn heerlijkheid en onafhankelijkheid van het vorstendom Luik. Andere stukken hebben betrekking op de molen van Niel, op ingrijpende bouwwerkzaamheden aan het kasteel en op de kapel en de meubels in het kasteel. Voorts bevatten deze omslagen de rekeningen van de rentmeester voor de jaren 1785–1788 en het reglement van de schuttersgilde van Niel. Verschillende omslagen in dit archief bevatten stukken afkomstig van bezitters van het kasteel van Niel. De nummers 145–158 bevatten stukken in verband met de aanspraken die Guillaume-Joseph de Looz-Corswarem op de graafschappen Loon en Horn meende te kunnen maken. De dossiers die hij aanlegde en de drukwerkjes die hij ter staving van zijn aanspraken deed publiceren, vormen een uiterst kritisch te benaderen, maar toch belangrijke bron voor de bezitsgeschiedenis van Niel.

De inventaris van dit archief werd in 2011 gedrukt:

- B. D'HOORE, *Inventaris van het archief van de familie de Looz-Corswarem*, (*Algemeen Rijksarchief. Inventarissen*, 513), Brussel, 2011, 168 p.

— Uit het familiearchief de Looz-Corswarem —

Op 16 september 1793 kreeg Niel het bezoek van een door de Luikse regering gestuurde groep soldaten onder leiding van de procureur-generaal van het Luikerland en de luitenant-drossaard Van Buijtenaken van het ambt Montenaken, die daar de zogenaamde grensafbakeningen moesten neerhalen. De heer van Niel had zich immers in het hoofd gehaald dat zijn heerlijkheid een zelfstandig vorstendom was en had daarom grenspalen laten plaatsen. Daarmee had hij de rechten van de vorst aangetast en dat eiste een spoedige en openbare rechtzetting.

Aan hun oproep aan de schepenen van Niel om zich te hunner beschikking te stellen, beantwoordden slechts schout Simons en schepen Guillaume Van Hove. De overige schepenen gaven er de voorkeur aan zich te verstoppen, wellicht om hun eigen kasteelheer niet voor het hoofd te stoten. Ook de burgemeesters Jean Tombois en Guillaume Brasseur waren spoorloos toen de Luikse delegatie in Niel aan de slag ging en de symbolen van de gepretendeerde onafhankelijkheid van Niel vernietigde.

In het midden van het dorp haalden zij een paal neer met daarop een koperen plaat met het opschrift *La franche Comté de Nijel*, het wapen van de heer van Niel en twee andere opschriften die aangaven dat men zich hier niet meer in het vorstendom Luik bevond. Hetzelfde lot ondergingen vijf grenspalen met het opschrift *La franche Comté de Nijel* die werden aangetroffen in het veld tussen Niel en Hasselbroek, op de weg naar Vorsen, op de weg naar Montenaken, op de weg naar Gingelom en op de weg naar Sint-Truiden.

AR, Archief Looz-Corswarem, nr. 1343.

Extraordinairement le 16 septembre 1793

Pardevant nous Simons, maieur et eschevin de la justice de Nyel et Guillaume Van Hove, aussi echevin, le residu de la cour convoquée n'étant pas comparu sur la semence leur fait par ordre de monsieur de Freron, procureur général du paijs de Liège et comté de Looz, icij specialement comparant accompagné du lieutenant Baillif Van Buijtenaken de Montenaken, et d'un detachement des troupes de son Altesse Eveque et prince de Liège, en conformité des ordres exprès émanés de sa ditte Altesse en datte du jour d'hier, les qu'ils il nous a là

même reproduit, et nous a demandé d'assister de notre présence sous procès verbal a faire abbatre les votteaux ou pretendues bornes que l'on a ôsé ij planter depuis peu d'autorité privé, et attentatoirement aux regaux et a la superiorité territoriale de Son Altesse, ... Jean Tombois et Guillaume Brasseur bourgumaitres du dit lieu aussij convoqués, s'étant cachés au moment que le dit monsieur procureur général accompagnoit comme dit est, se mettoit en devoir a faire abbatre et couper les dit potteaux, savoir nous étant rendu sur la place publique de Nijel ij avons vu abbatre et couper un grand potteau portant inscription dans le milieu La franche Comté de Nijel, surmonté d'une grande bannière en cuivre, sur laquelle étoit peinte aux deux cotés les armes du seigneur comte de Corswarem, avec deux autres inscriptions au dessous, portant ces mots : polius more quam foedari, la seconde Comté princier de Nijel. Puis nous nous sommes transportés dans la campagne de Nijel vers Hasselbrouck, ou nous avons vu abbatre et couper un second potteau, portant inscription coupé dans le bois en lettres: La france comté de Nijel, puis allant vers le chateau de Nijel sur le chemin de Fresing, ou il fut abbatu et coupé un troizieme potteau portant la même inscription que sur la deuxième, et poursuivant au travers de la campagne et allant sur le chemin de Nijel à Montesnacken, ij avons vu aussij abbatre et couper un quatrième potteau aijant la même inscription que les deux precedentes, puis nous nous sommes rendus en traversant les campagnes et arrivant sur le chemin tendant de Nijel a Gingelhomme, avons vu abbatre et couper un cinquieme potteau qui avoit la même inscription que les derniers potteaux, et finalement, traversant les campagnes et arrivant au chemin allant de Nijel a St. Troon, il a été trouvé et abbatu un même potteau avec la même inscription que les quatres cij devant potteaux, ensuite nous étant demandé par le dit monsieur le procureur général, qui avait fait planter les dits potteaux ? et que si la justice du lieu ij avoit assisté, avons repondu comme nous repondons par cette, que quant à nous, nous n'ij avons pas assisté en notre qualité de maijeur et échevin, et ne savoir que la justice a été convoquée ou requisé à cet égard, et fut mis en gar de loij par la demande du susdit monsieur le procureur général et que copie luj seroit sommairement depêché, ce que nous attestons. Signé J.B. Simons maijeur et echevin de Nijel, puis fut signé Guill. Vandenhove.

Par copie conforme ce que j'atteste Henrij Simonis, notaire admis et immatriculé de Liège in fidem.

Inventaris van het archief van de Familie de Looz-Corswarem

BAUDOUIN D'HOORE

Omslag van de inventaris van het familiearchief de Looz-Corswarem

—In het gemeentearchief van Gingelom—

De **bevolkingsregisters** van Niel-bij-Sint-Truiden die niet in het Rijksarchief in bewaring gegeven zijn, worden door het gemeentebestuur van Gingelom bewaard.

Iconografie

Voor postkaarten met de afbeelding van het kasteel van Niel kan men zoeken in de collectie van het voormalige Gemeentekrediet, die nu beheerd wordt door de *Académie Royale des Sciences des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*.

Ook in de Provinciale Bibliotheek in Hasselt worden postkaarten van het kasteel van Niel bewaard.

Postkaart van het kasteel van Niel

Kaarten

Op een plan van de gemeentegrens tussen Niel en Montenaken, dat in 1823 werd opgemaakt door de diensten van het kadaster om gevoegd te worden bij het proces-verbaal der grensbepaling van het grondgebied van de gemeente van Niel, wordt het kasteel voorgesteld als een gebouw met een vierkante plattegrond, dicht bij de gemeentegrens (RH, *Archief van de provinciale directie van het kadaster. Processen-verbaal van afpaling*, nr. 119).

Op het primitief kadasterplan van Niel-bij-Sint-Truiden van 1824 is het grondplan van het kasteel vrij gedetailleerd uitgewerkt:

- Archief van de gewestelijke directie van het kadaster te Hasselt, *Primitief kadasterplan van Niel-bij-Sint-Truiden*, 1824.

Vanaf 1842 worden er door de diensten van het kadaster jaarlijks mutatieschetsen opgemaakt, waarin per gemeente de door de dienst gekende wijzigingen die in dat jaar aan onroerend goed in de gemeente werden aangebracht, worden weergegeven. Voor het kasteel van Niel vindt men de wijzigingen vanaf dat jaar in:

- Hasselt, Archief van de gewestelijke directie van het kadaster, *Mutatieschetsen Niel-bij-Sint-Truiden*.

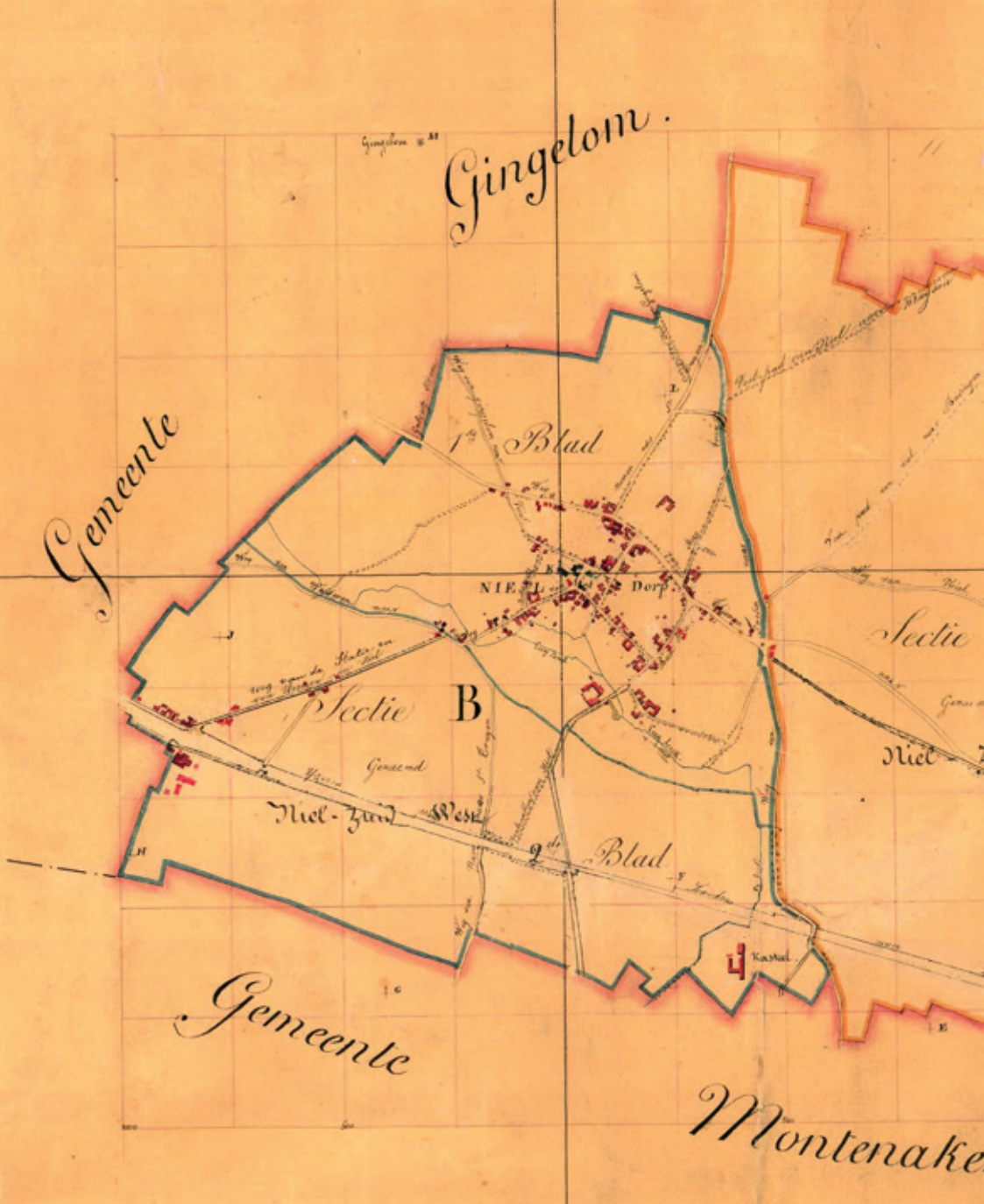
Omstreeks 1845 werd de kadastrale reductie voor Niel afgewerkt.

- Brussel, Nationaal Geografisch Instituut, *Kadastrale reducties*, Niel-bij-Sint-Truiden.

Een overzicht van oude stafkaarten, waarop men kan zien hoe het kasteel gesitueerd is ten opzichte van de dorpskern vindt men op de website van het Nationaal Geografisch Instituut.

In de bijdrage van Chris De Maegd over het park van Niel in *Historische tuinen en parken van Vlaanderen* (p. 61) en in het werk van Martine Bollingh, *Gingelom mijn dorp*, Gingelom, 2000 (p. 50) is een plan voor het kasteelpark van Niel afgedrukt.

Het kasteel van Niel op het primitief kadasterplan

Monumenten

Op het kerkhof van Niel is het meest opvallende grafmonument dat van de familie de la Riva- de Looz-Corswarem.

In de kerk van Landelies (Henegouwen) bevindt zich de grafplaat van François de Corswarem, *comte de Nyelle*, die overleed in 1593. Die van zijn echtgenote Antoinette de Gulpen, overleden in 1607, bevindt zich in Longchamps (Luxemburg). Zijn kleinzoon Hubert de Corswarem wordt op zijn grafsteen in de kerk van Longchamps eveneens *comte de Niel* genoemd. Zie L. Galicia, P. Potargent, *Bijdragen tot de geschiedenis van de familie de Corswarem*, Leuven, 1984, p. 100, 108.

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 horizontal blue lines spaced evenly across the page, typical of standard notebook paper. The lines are thin and light blue, set against a plain white background. There are no margins, text, or other markings on the page.

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 evenly spaced horizontal blue lines across its entire surface, typical of standard notebook paper. The background is a uniform off-white color, and there are no margins, text, or other markings present.

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 horizontal blue lines spaced evenly across the page, typical of standard notebook or composition paper. The lines are thin and light blue, set against a plain white background. There are no margins, text, or other markings on the page.

van grote en kleine komaf. Onderzoeksgids voor de geschiedenis van de kasteelbewoners in Haspengouw – Gingelom is een uitgave van Erfgoed Haspengouw.

Tekst en onderzoek	Rombout Nijssen
Foto's	Jan Bellen, Roxane Bormans en O. Pauwels
Eindredactie	Lieve Opsteyn en Véronique Piret
Projectcoördinatie	Erfgoedcel Haspengouw, vzw Limburgse Studies en Rijksarchief te Hasselt
Druk	Drukkerij Leën
Vormgeving	Drukkerij Leën, Miet Marneffe
Wettelijk depot	D/2013/12.931/6

Niets in deze uitgave mag op welke wijze dan ook gereproduceerd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en de auteur.

Met steun van de
Vlaamse overheid

Limburgse
Studies

Rijksarchief
www.arch.be

provincie
Limburg

bilzen
De eerste boerderij

Stad Borgloon
PAUL VAN HOPPEVOGEL

Gingelom
Gemeente Gingelom

haers
Gemeente Haers

Gemeente
Hoeselt

Municipaliteit
Nieuwerkerken

Riemst
Gemeente Riemst

Sint-Truiden
DE STAD TRUIDEN

Tirghen
Gemeente Tirghen

VOEREN
Gemeente Voeren

NATIONAAL BESCHERMING INSTELUIT
Het Nieuw Instituut voor de Erfgoedwet